

ИЗБОР КОНЦЕПТА УСВОЈЕЊА СА АСПЕКТА ЗАШТИТЕ ПРАВА ДЕТЕТА НА САЗНАЊЕ СВОГ ПОРЕКЛА

АНА ЧОВИЋ

Институт за упоредно право
Теразије 41, Београд, Србија
Е-адреса: tankosicana@yahoo.com

ДРАГАН ЧОВИЋ

Универзитет Метрополитан
Тадеуша Кошћушка 63, Београд, Србија
Е-адреса: covic.dragan@gmail.com

САЖЕТАК: Заштита детета без родитељског старања и избор облика кроз који ће се она спровести представљају врло деликатан задатак. Стручни органи и лица у поступку збрињавања детета, поред стручности и професионалности, морају поседовати и способност да на адекватан начин процене све околности појединачног случаја и учесника у њему. Усвојење се сматра најбољим начином да се детету обезбеди одрастање у породичној средини, јер га, за разлику од хранитељства и старатељства, карактерише трајност. Заснивањем усвојења детету се обезбеђује одрастање у породици и породичном окружењу. Ово право детета признато је у међународном праву и упоредним законодавствима и његова реализација није ствар добре воље државе и евентуално појединаца (на пример: усвојитеља). Међутим, поставља се питање да ли се у поступку заснивања усвојења и касније, током његовог трајања, крши једно од основних права сваког човека, право детета на сазнање сопственог порекла. Управо је ово камен спотицања између присталица затворених и отворених процедура. Анализом упоредноправних решења и одлука Европског суда за људска права у овој области, одговориће се на питање да ли преовлађујући концепт затвореног усвојења обезбеђује потпуну заштиту свих права детета или се заштита неких права врши науштрб кршења права детета на сазнање сопственог порекла.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: затворено усвојење, отворено усвојење, права детета, дете без родитељског старања

Усвојење је правна установа којом се формира родитељски однос између туђег малолетног детета (усвојеника) и пунолетне пословно спо-

собне особе (усвојитеља). Право је сваког детета да одраста у породици која га воли и прихвата, па је за дете најбоље да одраста у оквиру своје билошке породице. Уколико то није могуће, усвојење је следеће најбоље решење, јер представља трајни облик заштите.

Доношењем Конвенције о правима детета, посебна пажња је посвећена усвојењу као облику заштите деце без родитељског старања. Конвенција о правима детета у члану 21 утврђује да усвојење треба да буде изведено у складу са најбољим интересом детета, уз сагласност надлежних власти и уз мере заштите детета. Најбољи интерес детета је повезан са заштитом његових основних права.

Еволуција усвојења, од строго затворених процедура до отворених, карактеристичних за данашње америчко право, одвијала се паралелно са демократизацијом друштва и породичних односа. Породични закон Републике Србије из 2005. године унео је значајну новину, предвидевши могућност заснивања усвојења уз означавање усвојитеља од стране родитеља. Ови зачеци отвореног усвојења довели су до одређених злоупотреба у пракси, које ће бити изложене у раду као разлози на које се позивају противници отворених усвојења.

ПРАВО ДЕТЕТА НА ИНФОРМАЦИЈЕ О СВОМ ПОРЕКЛУ

Конвенцију о правима детета¹ усвојила је 1989. године Генерална скупштина УН. Она јемчи право на име, држављанство и очување идентитета (чл. 7 и 8) па се утврђује да дете има право да зна ко су му родитељи уколико је то могуће; право на живот са родитељима (чл. 9, 10 и 11 Конвенције о правима детета) – утврђује се право детета да живи са њима, осим у случају када се у одговарајућем поступку оцени да је одвајање од родитеља у дететовом најбољем интересу. Уколико је одвојено од једног или од оба родитеља, има право да одржава контакт са њима.

Конвенција о усвојењу деце² је први значајнији корак учињен у циљу хармонизације националних законодавстава у области усвојења. Конвенција је предвиђала могућност постојања обавезе родитеља да издржавају усвојено дете и након заснивања усвојења, уколико усвојитељ не издржава дете. Та обавеза је била супсидијарна и постојала је само ако је државе потписнице предвиде у својим националним законодавствима. Међутим, сама чињеница предвиђања овакве могућности говори у прилог томе да су се творци ове Конвенције, узимајући у обзир најбољи интерес детета, определили за идеју да заснивањем усвојења не мора нужно престати однос између детета и његових биолошких родитеља. У том смислу је образложена и пресуда ВСХ³. Ревидирани текст Конвенције не садржи ову могућност.

¹ Конвенција о правима детета, (*Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*“, бр. 15/1990 и *Сл. лист СРЈ*, бр. 4/96 и 2/97).

² Конвенција о усвојењу деце, Стразбур, Савет Европе, 24. 4. 1967. године.

³ „Алиментацијска дужност усвојоца према усвојеном детету, првенственог је карактера, тако да дужност родитеља да издржавају дете, које је усвојено, наступа само у

Дететовом праву да сазна своје порекло директно се супротставља могућност анонимног порођаја и право родитеља да не открију свој идентитет. Ово решење предвиђају одређена законодавства (нпр. италијанско и француско), а о њему се говори и у ревидираној Европској Конвенцији.⁴ Могућност стављања резерве третира 3. став члана 22 који се односи на приступ информацијама о пореклу, па се тако предвиђа да је, у ситуацијама када биолошки родитељи имају право да не обелодане свој идентитет, на надлежним органима да процене да ли ће, упркос том њиховом праву, детету учинити доступним податке о његовом пореклу. Могућност анонимног порођаја изазива бројне контроверзе. У Француски грађански законик могућност анонимног порођаја уведена је 1993. године (чл. 341-1), а законом бр. 2002-93 од 22. 1. 2002. године олакшава се положај оца. Отац детета које је рођено анонимно може да затражи помоћ прокуратора како би пронашао дете, али је спречен да успостави потпун правни однос са дететом, с обзиром на то да након усвојења детета није дозвољено његово признање (чл. 352 Code Civil). Међутим, рођење уз задржавање анонимности није разлог за одбијање тужбе којом се тражи утврђивање очинства, за разлику од тужбе којом се тражи утврђивање материнства [Ковачек Станић 2004: 152]. Временско ограничење за покретање судских поступака за утврђивање и оспоравање очинства и материнства значајно ограничавају право да се зна порекло. У Шведској не постоје рокови за покретање ових поступака, а у Немачкој постоји само субјективни рок који тече од сазнања чињенице која доводи у сумњу очинство [Ковачек Станић 2004: 153]. У Француској се дебата о пореклу завршила у корист биолошке над социолошком истином о пореклу, али је Указом из 2005. године ипак дата предност мајци. То значи да и у случају да мајка у неком тренутку пожели да успостави однос са дететом то не би могла учинити. Довољно је да се мајка „обавести о правним последицама своје изјаве и важности за сваку особу да сазна своје порекло и породичну историју“ и да након тога стави у коверат своју изјаву о анонимности [Храбар 2008]. Ово решење оправдава се заштитом нежељене деце од чедоморства и смањивањем броја илегалних побачаја, јер постоји општи интерес за заштиту здравља детета и мајке. У том смислу и Европски суд за људска права образложио је своју одлуку⁵. Супротно члану 7 ст. 1

случају кад усвојилац није у могућности да детету даје издржавање“ (Одлука ВСХ Рев. 728/59 од 15. јануара 1960, ЗСО, 1988, стр. 220, 577).

⁴ Ревидирана Европска Конвенција о усвојењу деце, Стразбур, Савет Европе, 2008.

⁵ Суд је потврдио да члан 8 Конвенције за заштиту људских права, штити право на развој личности, а да су за лични развој неопходни и детаљи о идентитету особе као људског бића, што укључује информације о идентитету родитеља. Међутим, приликом одлучивања, већина у Суду је заузела врло прагматичан став у погледу нужности и разумности мешања у приватан живот. Сматрали су да су сви укључени у овај поступак имали право на приватан живот, укључујући и сву другу децу биолошких родитеља подносилаца захтева. За суд су били одлучујући интереси мајке која је родила „задржавајући анонимност како би заштитила своје здравље рађајући у прикладним медицинским условима“. Постоји општи интерес за заштиту здравља и детета и мајке која је родила да би се избегло напуштање, чедоморство или прибегавање илегалним побачајима (*Case of Odievre v. France*, No. 42326/98 од 13. 2. 2003). У другом случају, ирска држављанка је у Француској родила ћерку из ван-

Конвенције о правима детета, у којем се наводи да дете, уколико је могуће, има право да зна ко су му родитељи, уводи се могућност потпуне самовоље мајке, која због чињенице да је носила нежељену трудноћу оставља дете без основних генетских података. Право детета на сазнање порекла на тај начин се минимализује, ниподаштава, обезвређује, а посредно се саопштава да се ниједна одредба која се тиче људских права не мора поштовати и доследно спроводити. На тај начин ствара се правна несигурност јер се посредно саопштава да оно што се правом гарантује може бити, али и не мора, уколико постоје неки други интереси који „претежу“ и који ће се у сваком конкретном случају утврђивати. Иако и поједини домаћи аутори сматрају да би се увођењем могућности анонимног порођаја смањило број ризичних абортуса, а жена ослободила психичких тегоба, те да би и након анонимног порођаја могао да се остави један временски период у оквиру којег би родитељи могли да промене одлуку [Цвејић Јанчић 1998], увођење овакве могућности представљало би смањивање достигнутог нивоа људских права. Са друге стране, обавезом да се рођење детета пријави матичару није повређено ниједно право мајке, која би морала да преузме макар ту минималну обавезу и одговорност према тек рођеном детету, чак и у случају нежељене трудноће. Међутим, аутор Jacqueline Rubellin–Devichi сматра да право мајке да остане анонимна представља посебну немогућност за дете да сазна ко су му родитељи, те да исто није у супротности са чл. 7 Европске Конвенције о правима детета [Ковачек Станић 2004: 151].

Немачки устав садржи експлицитне одредбе о праву детета на породицу и праву детета на сазнање о властитом пореклу, а породично-правно схватање мајчинства повезано је са чињеницом порођаја мајке а не са уписом њеног мајчинства у матичну књигу рођених [Храбар 2008: 1135]. Међутим, чињенице о усвојењу могу се открити само уз дозволу странака у адопцији. У Шкотској усвојеник има право на увид у оригинални упис рођења и то од момента увођења установе усвојења 1930. године, док је у Великој Британији право на сазнање података о природном пореклу уведено изменама Закона о усвојењу 1976. године⁶. У Великој Британији Законом о деци из 1989. године основан је Регистар о контактима у вези са усвојењем, како би се усвојеницима омогућило да успо-

брачне везе. Она је дала дете на усвајање, захтевајући да рођење детета остане тајна и да она не буде регистрована као мајка. Посебно је било наглашено да у периоду од два месеца може променити одлуку. Пет месеци након порођаја мајка је тражила да јој се дете врати. Њен захтев је одбијен јер је суд сматрао да је у дететовом најбољем интересу да има стабилне емотивне односе унутар нове породице, те да је двомесечни период био довољан да мајка преиспита своју одлуку (*Case of Kearns v. France*, No. 35991/04 од 10. 1. 2008).

⁶ У случају *Gaskin v. UK*, Суд је сматрао да је мешање у приватни живот подносиоца захтева било несразмерно, јер је подносиоцу захтева, који је био поверен установи социјалног старања као беба, одбијен захтев за приступ информацијама о раним годинама provedеним у установи и целом спису који се односи на њега. Политика Уједињеног Краљевства била је да се тражи пристанак свих заинтересованих лица пре него што се спис у оваквим ситуацијама изда. То је значило да особе укључене у спис могу одбити да дају свој пристанак, односно да се може догодити да оне више нису у могућности да пристанак дају. У тим ситуацијама информације се нису давале на увид (*Gaskin v. UK*, No. 10454/ 83 од 7. 7. 1989).

ставе контакт са родитељима и другим сродницима. Овај регистар је доступан само усвојенику са навршених 18 година, али не и његовим сродницима [Ковачек Станић 2009]. Државе САД се разликују у погледу могућности која се даје усвојенику да изврши увид у своје податке о пореклу. У основи постоје четири модела. У првом су регистри тајни и доступни само на основу судске одлуке, која се доноси у случају постојања „доброг разлога“, о којем суд дискреционо одлучује. У другом су доступни на основу заједничке сагласности, у трећем се прописује поступак захтева и сагласности и у четвртном моделу постоје отворени регистри (нпр. у Аљасци и Канзасу) [Ковачек Станић 1997].

Устав Републике Србије гарантује посебну заштиту деци без родитељског старања (чл. 66 Устава РС) и право детета да сазна порекло и очува свој идентитет (чл. 64 Устава РС). Законом је прокламовано право детета да зна ко су му родитељи и право да са навршених 15 година изврши увид у матичну књигу рођених и другу документацију која се тиче његовог порекла (чл. 59 ПЗС и чл. 41 Закона о матичним књигама), као и право детета да живи са родитељима. Ово право може бити ограничено само судском одлуком о потпуном или делимичном лишењу родитељског права, као и одлуком суда у случају насиља у породици (чл. 60 ПЗС). Право детета на живот са родитељима и личне односе са родитељем са којим не живи, потврђено је одлукама Европског суда за људска права (Case of K. and T v. Finland, No.25702/94 од 12. 7. 2001; Case of Sophia Gudrun Hansen v. Turkey, No. 36141/97 од 23. 12. 2003). Међутим, Суд је у неким поступцима стао на становиште да је прекид односа између родитеља и детета у најбољем интересу детета (Case X. v. the United Kingdom, од 9. 5. 1977; Case of Nowacka v. Sweden, No. 12805/07 од 13. 3. 1989).

Породични закон Србије усвојитељима препоручује да детету саопште истину о његовом пореклу (чл. 322 ПЗС). Значајну новину у поступку усвојења у Црној Гори представља право детета да зна да је усвојено, а усвојиоци су дужни да дете о томе информишу најкасније до његове седме године, односно одмах ако је усвојено старије дете, као и да о томе обавесте орган старатељства (чл. 122 Породичног закона Црне Горе). Може се поставити питање на који начин ће се усвојитељи приморати да детету саопште истину, с обзиром на чињеницу да није предвиђен никакав надзорни механизам за извршење ове обавезе. Из тога произилази да ове норме имају карактер упутних норми. Можда је требало прописати да усвојитељи, приликом заснивања усвојења, потписују изјаву којом се обавезују да усвојенику саопште истину о пореклу. Надзор над извршењем обавезе имао би Центар за социјални рад, који би у случају неиспуњења исте могао кроз саветовање и стручну помоћ да помогне усвојитељима да је реализују.

У ситуацијама када се дете усваја уз истовремено брисање података о његовим родитељима, коју прати њихова замена подацима усвојитеља, на неки начин се прекраја породична историја особе. Под претпоставком да усвојиоци не саопште детету истину о његовом пореклу, може се говорити о маскирању порекла и законом подржаној замени идентитета,

с обзиром на то да није установљена законска обавеза усвојитеља да детету саопште истину. Појединац се штити на начин који су закон и надлежни органи проценили као најсврхисходнији, без сагласности, претходне и накнадне, субјекта те заштите. Кршењем права на сазнање сопственог порекла и идентитета крши се и право на људско достојанство. Човек се састоји из јединства духовног и биолошког бића, а један елемент тог бића је и тај што човек, за разлику од животиње, има свест о свом пореклу [Водинелић 1989: 716]. Присталице затвореног концепта усвојења истичу да у случају усвојења претежу неки други интереси детета, те да стога може бити оправдано засновати усвојење на начин да дете никада не сазна своје порекло. Међутим, људско достојанство не сме да се повређује ни у доброј намери, нити се субјективни елемент може постављати као услов за постојање повреде [Водинелић 1989: 727].

ПРАВНА ПРИРОДА РОДИТЕЉСКОГ ОДНОСА

Породични закон Србије предвиђа да се може усвојити дете које нема живе родитеље, дете чији родитељи нису познати или је њихово боравиште непознато, дете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права, дете чији су родитељи потпуно лишени пословне способности и дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем (чл. 91 ПЗС). Закон о браку и породичним односима РС из 1980. године није предвиђао могућност да се потпуно усвоји дете из разлога што су му родитељи били лишени родитељског права или пословне способности. Може се поставити питање овлашћења државе да једну фактичку животну ситуацију правно промени. Потпуно лишавање родитељског права је врло деликатно и комплексно питање јер се биолошким родитељима ускраћује право на вршење родитељског права, али се оправдање налази у чињеници да је свако право повезано са дужностима, те да, с обзиром на немогућност деце да сама бирају родитеље, мора да постоји интервенција државе, која у драстичнијим случајевима води рачуна о заштити њихових интереса [Шаркић и Николић 2009].

Родитељски однос је однос који се успоставља на основу чињенице рођења и постоји између тачно одређених лица, везан је за личност и не може се преносити, укидати, мењати или успостављати (генска и ДНК веза). Родитељски однос је и социолошки и психосензитивни однос и његово постојање је везано за свест и сазнање о постојању таквог односа. Он претходи свему, и држави и праву. Престанак родитељског права не може укинути родитељски однос. Са престанком права и дужности не престаје сродничка веза заснована природним путем, него престају само дејства сродства које постоји, али не функционише, а све под претпоставком да су познати родитељи детета, или једно од њих, или други сродници, уколико родитељи нису живи, а биолошки и друштвени значај крвне везе се огледа и у значају сродства као брачне сметње [Младеновић 1980]. Његови сегменти су вршење родитељских права и дужности и само су они подложни правном регулисању.

Међутим, дешава се да решење о лишењу родитељског права постаје покриће за дететово, не само физичко измештање у другу породицу ради збрињавања, него и за прикривање, па чак и промену података о његовом идентитету. Тако нпр. у руском праву постоји могућност да усвојитељи промене место и датум рођења детета за највише три месеца, уколико је у питању дете старости до годину дана (чл. 135. Руског грађанског законика).

ОТВОРЕНО УСВОЈЕЊЕ

Постојала су мишљења да је непотпуно усвојење било „хибридни однос у којем је усвојеник разапет између два интереса (интереса родитеља и усвојоца“ [Младеновић 1980: 394]. Да ли је онда постојећи систем потпуног усвојења, који преовлађује у европском и светском законодавству, однос у којем усвојеник често постаје жртва интереса две особе које га усвајају (ређе једне) и државе, који под плаштом најбољег интереса детета, посредством тзв. хумане лажи, неретко жртвују његово сазнање о властитом идентитету и пореклу?

Затворена усвојења су доминирала у прошлости и преовлађују и у садашњости, а карактерише их непостојање размене информација и контаката било које врсте између биолошких родитеља и усвојилаца. Све одлуке у вези са усвојењем детета доносе социјални радници. Међутим, за родитеља ништа не може бити важније од питања ко ће усвојити његово дете. Из те процедуре и поступка доношења одлуке он се потпуно искључује. Отворено усвојење карактеристично је за право САД. Термин су први пут употребили аутори Сороски, Баран и Панер (A. D. Sorosky, A. Baran, R. Panner), који говоре о „адопционом троуглу“, под којим се подразумева усвојење у којем се родитељи одричу свих законских и моралних права, као и права на одгајање детета, али задржавају право да одржавају контакте са њим и да имају информације о његовом боравишту, а све у циљу његове добробити [Ковачек Станић 1997]. До 50-их година прошлог века већина држава је имала законе којима се предвиђало трајно запечаћивање оригиналних крштеница деце, за коју се након усвојења говорило да су „правно препорођена.“ Покрети и идеје за промене у овој области јављају се 70-их година, а кулминирају 80-их и 90-их година прошлог века.⁷ У Америци су спроведена истраживања чији је задатак био да дају одговор на питање да ли су се усвојоци евентуално покајали што су закључили отворено усвојење и да ли би нешто променили када би поново могли да одлучују о концепту усвојења који ће применити. Нико од испитаника није изјавио да се покајао, а неки су сматрали да су контакти између њих и природних родитеља требало да буду

⁷ Отворено усвојење, као нетрадиционална алтернатива, добија на значају нарочито од момента када почињу да се појављују извештаји и докази о разорном дејству и последицама затворених процедура. Људи који су као деца усвојени, почели су да захтевају да им се омогући право да сазнају своје порекло и генетске историје. Данас се више од 80% усвојења у Америци заснива на овај начин.

http://www.adoption101.com/open_adoption.html, 16. 2. 2012.

чешћи [Siegel 2003]. Пракса је показала да су мајке које су се одлучиле за концепт отвореног усвојења показале већу везаност за нерођено дете и имале већу могућност да добију друштвену подршку и пренаталну заштиту, мада је чињеница да су у почетку постадоптивног периода више патиле од мајки које су се одлучиле за концепт затвореног усвојења. Мајке које су се одлучиле за концепт затвореног усвојења имале су мању могућност да добију пренаталну заштиту, а дугорочно су више патиле због губитка детета [O'Leary Wiley and Baden 2005]. Модел по којем се породица рођења сматра проширеном породицом усвојилаца представља језгро отвореног усвојења.

САД

У Једнообразном закону о усвојењу (Uniform Adoption Act) САД-а из 1994. године, који представља федерални закон у овој области, могућност отвореног усвојења само се спомиње. У члану 6 се предвиђа могућност заједничког споразума о комуникацији, по којем родитељи, усвојиоци и усвојеници дају изјаве да дозвољавају откривање идентификационих података из досијеа о усвојењу. Иначе, по овом Закону поступак је тајан и издаје се нов документ о рођењу усвојеника у који се усвојиоци уписују као родитељи. Предвиђа се доступност неидентификационих података (медицинских, генетских, социјалних итд.), док је откривање идентификационих података дозвољено само уз писани пристанак родитеља и усвојеника⁸.

Генерално, у законима федералних држава у САД након заснованог усвојења контакт између детета и његових родитеља и осталих сродника није забрањен. С обзиром на то да усвојитељи имају право да одлуче са ким ће њихово усвојено дете бити у контакту, они могу дозволити контакт било ком члану дететове породице и без писаног споразума. Писани споразум о контакту и комуникацији након заснованог усвојења (Post adoption contact and communication agreement) утврђује врсту и учесталост контакта и обезбеђује његово извршење у складу са законским одредбама. У 26 држава САД и Дистрикту Колумбија постоји могућност да се овакав споразум закључи.⁹ У неким државама закони не предвиђају могућност закључења споразума о комуникацији након заснивања усвојења¹⁰, док

⁸ Uniform Adoption Act (1994), доступно на: <http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/fnact99/1990s/uaa94.htm> – од 1. 4. 2012.

⁹ Alaska, Arizona, California, Connecticut, Florida, Indiana (за децу старију од две године), Louisiana, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Mexico, New York, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin (ако су усвојитељи рођаци, очух или маћеха детета).

Child Welfare Information Gateway. *Postadoption contact agreements between birth and adoptive families*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau, 2011, стр. 2.

Доступно на: http://www.childwelfare.gov/systemwide/laws_policies/statutes/cooperative.pdf од 1. 4. 2012.

¹⁰ У државама Missouri (Ann. Stat. § 453.080(4)) и Tennessee (Ann. Code § 36-1-121(f)), усвојитељи одлучују да ли ће и на који начин дете одржавати контакте са родитељима и

поједини закони ни на један начин не спомињу контакт детета са сродницима у постадоптивном периоду¹¹.

Суд одобрава споразум након што утврди да је он у најбољем интересу детета,¹² а приликом доношења одлуке може узети у обзир и препоруке лиценциране агенције у области усвојења, адвоката за заштиту дечијих права, старатеља који је постављен детету у поступку заснивања усвојења или окружне Канцеларије за породицу и децу.¹³ Одобрени контакт са дететом не сме да подрива ауторитет усвојитеља.¹⁴ Суд цени трајање контакта између детета и родитеља или других сродника пре заснивања усвојења, њихову емотивну повезаност и штетне последице које би дете могло да трпи уколико тај однос буде прекинут.¹⁵ Закон Орегона поред стабилних емотивних веза, као услов за одобрење споразума, захтева да је контакт између детета млађег од годину дана и родитеља или других сродника трајао најмање половину дететовог живота.¹⁶ Споразум сачињен у писаном облику и потписан од стране законом овлашћених лица уноси се у судску одлуку о заснивању усвојења и постаје њен саставни део, а повреда, измена или поништај споразума неће бити основ за поништај усвојења¹⁷. У држави Индијана споразум се може закључити ако је дете старије од две године¹⁸. Ако је дете млађе од две године, споразум се може закључити без одобрења суда, уз сагласност усвојитеља и биолошких родитеља детета, али без могућности да дете посећују¹⁹. Међутим, тада се не може тражити извршење споразума у складу са за-

другим сродницима. Ohio (Rev. Code §§ 3107.62; 3107.65 (c)), Јужна Каролина (Ann. Code § 63-9-760(D)), и Јужна Дакота (Codified Laws § 25-6-17) у својим законима предвиђају да, и када је закључен, овакав споразум није обавезујући.

¹¹ Алабама, Џорџија, Гуам, Хаваји, Ајдахо, Илиноис, Канзас, Кентаки, Ајова, Мејн, Мичиген, Мисисипи, Њу Џерси, Северна Дакота, Северна Маријанска острва, Порторико, Јута, Девичанска острва, Вајоминг.

Child Welfare Information Gateway. *Postadoption contact agreements between birth and adoptive families*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau, 2011, стр. 1-47.

Доступно на: http://www.childwelfare.gov/systemwide/laws_policies/statutes/cooperative.pdf од 1. 4. 2012

¹² Indiana Ann. Code 31-19-16-2 (1), Louisiana Childrens Code 1269.5 (b), Massachusetts Gen. Laws ch. 210 § 6C (b), Nebraska Rev. Stat. §§ 43-163(1); New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14 (II-d), New Mexico Ann. Stat. § 32A-5-35 (A), Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5, Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (b-1); Texas Family Code §§ 161.2061 (a); Vermont Ann. Stat. Tit. 15A, § 4-112 (b); Њу Јорк Soc. Dom. Rel. Law § 112-b (2); Wisconsin Ann. Stat. § 48.925(1-a).

¹³ Indiana Ann. Code 31-19-16-2 (5), Њу Јорк Soc. Serv. Law § 383-c(2)(b); Dom. Rel. Law § 112-b; Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (b-4).

¹⁴ Wisconsin Ann. Stat. § 48.925(1-b,c).

¹⁵ Louisiana Childrens Code 1269.5 (c), Nebraska Rev. Stat. §§ 43-163(2), New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14 (II-d), Pensilvanija Cons. Stat. Tit. 23, § 2731; Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (b); Vermont Ann. Stat. Tit. 15A, § 4-112 (b);

¹⁶ Oregon Rev. Stat. § 109.305 (3), Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-2.

¹⁷ Louisiana Childrens Code 1269.5 (b), Massachusetts Gen. Laws ch. 210 § 6C(a), Nevada Rev. Stat. §§ 127.187; Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5, Oregon Rev. Stat. § 109.305 (7), Washington Rev. Code 26.33.295 (2,3); Западна Вирџинија Ann. Code § 48-22-704 (e).

¹⁸ Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-2 (2).

¹⁹ Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-9

коном. Свака страна може захтевати измену или поништај споразума²⁰. Закони девет држава и Дистрикта Колумбија предвиђају обавезу да се приступи медијацији пре него што се захтев за измену или извршење споразума поднесе суду²¹. Суд ће изменити или поништити споразум уколико утврди да је то у најбољем интересу детета, услед измењених околности које чине оправданим измену или поништај и након неуспешне медијације, у случајевима када је она по закону обавезна²². Такође, суд може одбити да изврши споразум уколико је он штетан за дете, подрива ауторитет усвојитеља или због измењених околности представља терет за једну од страна у споразуму²³. Може постојати могућност да суд у свако доба, по службеној дужности, испита да ли је закључени споразум у најбољем интересу детета.²⁴ У Аризони усвојиоци могу прекинути контакт између детета и његових биолошких родитеља у сваком тренутку уколико сматрају да исти није у најбољем интересу детета.²⁵ Суд за малолетнике или други надлежни суд ће спровести споразум састављен и одобрен у складу са законом²⁶. У држави Масачусетс закон прописује да споразум престаје да важи кад усвојеник напуни 18 година²⁷, у Невади се утврђује надлежност суда за спровођење споразума док дете не напуни 18 година, буде еманциповано или споразум буде раскинут²⁸, а у држави Небраска се споразум о размени информација закључује на период од две године са могућношћу продужења након истека овог периода.²⁹ Стране приликом закључења споразума не морају открити свој идентитет³⁰.

Закони појединих држава прописују обавезу суда да пре одобрења закљученог споразума размотри жеље или прибави сагласност детета, истовремено не прецизирајући узраст усвојеника³¹. У Западној Вирџинији суд може узети у обзир мишљење детета у складу са његовим годинама

²⁰ Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-4, Nevada Rev. Stat. §§ 127.187; 127.1885, Pensilvanija Cons. Stat. Tit. 23, §§ 2739; Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (d).

²¹ Arizona Rev. Stat. Ann. § 8-116.01(g), California Family Code 8616.5 (h), Connecticut Gen. Stat. § 45a-715(m), Louisiana Childrens Code 1269.8 (b), Minnesota State Ann. 259.58(c), New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14, Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5, Oregon Rev. Stat. § 109.305 (8-a), Texas, Дистрикт Колумбија (Ann. Code § 4-361)

²² Alaska Stat. §§ 25.23.180(l); 47.10.089(g)(j), Arizona Rev. Stat. Ann. § 8-116.01, California Family Code 8616.5 (h), Maryland Family Law § 5-308, Massachusetts Gen. Laws ch. 210 §6D, Minnesota Stat. Ann. 259.58 (c), Nebraska Rev. Stat. §§ 43-165, Nevada Rev. Stat. § 127.1895, New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14(II-i), New Mexico Ann. Stat. § 32A-5-35 (E), Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5, Oregon Rev. Stat. § 109.305 (8-b); Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (f); Vermont (Ann. Stat. Tit. 15A, § 4-112); Washington Rev. Code 26.33.295 (4).

²³ Montana Ann. Code § 42-5-301.

²⁴ Connecticut Gen. Stat. § 45a-715 (n), Louisiana Childrens Code 1269.8 (d).

²⁵ Rev. Stat. Ann. § 8-116.01(c).

²⁶ Maryland Family Law § 5-308, Massachusetts Gen. Laws ch. 210 §6D

²⁷ Massachusetts Gen. Laws ch. 210 § 6C (f),

²⁸ Nevada Rev. Stat. §§ 127.187; New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14(II-h).

²⁹ Nebraska Rev. Stat. §§ 43-156.

³⁰ Washington Rev. Code 26.33.295 (2).

³¹ Nevada Rev. Stat. § 127.1895, Западна Вирџинија, Нови Мексико Ann. Stat. § 32A-5-35 (C), Wisconsin Ann. Stat. § 48.925(2).

и зрелошћу³². У другим државама захтева се сагласност усвојеника који је напунио 12 година³³ или 14 година³⁴.

Споразум о контакту након заснованог усвојења може се примењивати на биолошке родитеље детета и остале чланове родбине³⁵, браћу, сестре, полубраћу и полусестре усвојеника³⁶ или само на биолошке родитеље³⁷. Закони Минесоте и Оклахоме прецизирају да појам биолошка породица обухвата родитеље, очуха и маћеху, деде и бабе, браћу и сестре, ујака, тетку, стрица, као и чланове шире породице одређене законом и обичајима племена којем припада дете индијанског порекла.³⁸ [Minnesota Statutes; Oklahoma Statutes]. Закон Западне Вирџиније не садржи одредбу о кругу лица на које се споразум примењује,³⁹ [West Virginia] а закон државе Висконсин допушта заснивање отвореног усвојења само када се у улози усвојитеља појављују очух, маћеха или сродник детета, уколико су одржавали контакт са дететом најмање две године пре подношења предлога.⁴⁰ Приликом закључења споразума родитељи, или један од њих, потврђују да су престанак њихових родитељских права и засновано усвојење неопозиви и у случају да се усвојиоци не придржавају споразума, а усвојиоци пристају да се у складу са законом може тражити извршење споразума пред надлежним судом.⁴¹ [Connecticut General Statutes]. Родитељи или други сродници детета могу задржати право да примају информације о детету од усвојилаца, да га контактирају или посећују.⁴² У закону Флориде наводи се да право усвојиоца и усвојеника да промене место пребивалишта на територији Флориде и ван ње не може бити

³² Западна Вирџинија Ann. Code § 48-22-704 (e).

³³ Arizona Rev. Stat. Ann. § 8-116.01(d), California Family Code 8616.5(d), Connecticut Gen. Stat. § 45a-715(i), Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-2, Louisiana Childrens Code 1269.5 (e), Massachusetts Gen. Laws ch. 210 § 6C (c), Pensilvanija Cons. Stat. Tit. 23, §§ 2734, Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (b-5).

³⁴ Delaware (Ann. Code Tit. 13, § 929), Дистрикт Колумбија (Ann. Code § 4-361), Oregon (Rev. Stat. § 109.305 (4)), New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14(II-e), Vermont (Ann. Stat. Tit. 15A, § 4-112(a)); Virginia.

³⁵ Аљаска (Alaska Stat. §§ 25.23.130(c); 47.10.089(d)), California Family Code 8616.5(b) и Welfare and Institutions Code § 366.29, Дистрикт Колумбија (Ann. Code § 4-361), Florida Ann. Stat. § 63.0427 (1), Louisiana Childrens Code 1269.2 (a) (b), Maryland Family Law § 5-308, Minnesota Stat. Ann 259.58, New Mexico Ann. Stat. § 32A-5-35 (A), Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5, Oregon Rev. Stat. § 109.305 (5), Pensilvanija Cons. Stat. Tit. 23, §§ 2733; Vermont Ann. Stat. Tit. 15A, § 4-112.

³⁶ Њу Јорк Soc. Serv. Law § 383-c(2)(b); Dom. Rel. Law § 112-b, Washington Rev. Code 26.33.295 (1).

³⁷ Connecticut Gen. Stat. § 45a-715(h), Massachusetts Gen. Laws ch. 210 § 6C(a), Nevada Rev. Stat. §§ 127.187.

³⁸ Minnesota Stat. Ann 259.58, Oklahoma Ann. Stat. Tit. 10, § 7505-1.5.

³⁹ Западна Вирџинија Ann. Code § 48-22-704.

⁴⁰ Wisconsin Ann. Stat. § 48.925(1)-(3).

⁴¹ Connecticut Gen. Stat. § 45a-715(j), Indiana Ann. Code §§ 31-19-16-3; New Hampshire Rev. Stat. § 170-B:14(II-e), New Mexico Ann. Stat. § 32A-5-35 (D), Њу Јорк Soc. Serv. Law § 383-c(2)(b); Dom. Rel. Law § 112-b; Пенсилванија Cons. Stat. Tit. 23, §§ 2736; Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1 (c).

⁴² Connecticut Gen. Stat. § 45a-715 (k), Florida Ann. Stat. § 63.0427 (1), Louisiana Childrens Code 1269.3 (d), New Mexico Ann. Stat. § 32A-5-35 (A), Северна Каролина Gen. Stat. § 48-3-610, Rhode Island Gen. Laws § 15-7-14.1; Texas Family Code §§ 161.2061 (b).

ограничено нити доведено у питање због закључења споразума о комуникацији.⁴³ [Florida Ann. Stat.].

Аустралија

Закони држава у Аустралији предвиђају могућност прављења аранжмана (Adoption plan) за размену информација између страна у поступку усвојења. Информације се могу односити на здравствено стање детета, његов развој и важне догађаје током живота, а стране могу направити и аранжман који обухвата одржавање контакта са дететом након заснованог усвојења⁴⁴ [New South Wales Adoption Act]. Дете може бити учесник у споразуму уколико се процени да је то оправдано с обзиром на дате околности и узраст детета⁴⁵ [Connecticut Gen. Stat.]. Закључени споразум не искључује примарну одговорност усвојилаца за подизање детета, не овлашћује биолошког родитеља или другог члана породице да се меша у однос између усвојоца и детета и не може ни на који начин да спречава, ограничава или на било који други начин контролише кретање учесника у споразуму⁴⁶ [Queensland Adoption Act: 2009]. Уколико будући усвојитељи и родитељи желе да родитељи након заснованог усвојења посећују дете и када се усваја дете које је Аборицин или дете са Торес Стрејт острва, а усвојитељи нису из његове заједнице или језичке групе, закон може прописати обавезу закључивања споразума⁴⁷ [Queensland Adoption Act: 2009].

Суд ће одобрити план који постаје саставни део одлуке о усвојењу уколико утврди да је он у најбољем интересу детета, да странке разумеју његове одредбе и да није у супротности са основним принципима усвојења⁴⁸ [New South Wales Adoption Act: 2000]. Суд може донети одлуку о измени или поништају плана на захтев било које стране у споразуму, уколико утврди да је таква одлука у најбољем интересу детета и оправдана с обзиром на конкретне околности случаја⁴⁹ [New South Wales Adoption Act: 2000]. Суду се не може поднети захтев за извршење споразума, а неуспех у његовом спровођењу не утиче на валидност одлуке о усвојењу и дату сагласност за његово заснивање⁵⁰ [South Australia Adoption Act: 1988].

ЗАЧЕЦИ ОТВОРЕНОГ УСВОЈЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Породични закон у чл. 95, ст. 2, предвидео је могућност да родитељи означе усвојоце детета, што представља значајну новину у односу

⁴³ Florida Ann. Stat. § 63.0427 (1).

⁴⁴ New South Wales Adoption Act 2000, § 46., Queensland Adoption Act 2009., § 165, Western Australia Adoption Act 1994, § 46 (2).

⁴⁵ Queensland Adoption Act 2009., § 166.

⁴⁶ Queensland Adoption Act 2009., § 168.

⁴⁷ Queensland Adoption Act 2009., § 170, § 172.

⁴⁸ New South Wales Adoption Act 2000, § 50.

⁴⁹ New South Wales Adoption Act 2000, § 51.

⁵⁰ South Australia Adoption Act 1988, § 26a (7).

на Закон о браку и породичним односима који му је претходио и коју такву могућност није познавао. Иако родитељи бирају усвојиоце детету, усвојење се заснива решењем органа старатељства, на основу којег се врши нови упис у матичну књигу рођених. Тумачењем члана 318, ст. 1, који прописује да је орган старатељства који је изабрао будуће усвојитеље дужан да им упуту дете ради узајамног прилагођавања, произилази да у случају када родитељи изаберу усвојиоце таква обавеза не постоји.

У годинама након усвајања Породичног закона уочене су одређене злоупотребе у вези са чланом 95, ст. 2, које доводе до недоследне примене закона. Неправилности се односе на ситуације када будући усвојитељи који имају утврђену општу подобност за усвојење, и налазе се у Јединственом личном регистру усвојења, и друга заинтересована лица трагају за родитељима и са њима постижу договор да их они означе као усвојиоце. Претходно, из штампе, породилишта или на други начин, ова лица долазе до информација да је дете напуштено или да родитељи неће вршити родитељско право. Договори се често закључују уз присуство адвоката као пуномоћника будућих усвојитеља, а забележени су и случајеви да су будући усвојитељи преузимали дете од родитеља и одређивали му лично име које су родитељи верификовали његовом пријавом надлежном матичару, приликом уписа чињенице рођења детета. Због свега наведеног 2007. године је интервенисало Министарство рада и социјалне политике дајући мишљење о примени члана 95, ст. 2, и члана 317, ст. 3 Породичног закона (Мишљење о примени члана 95, ст. 2, и чл. 317, ст. 3 Породичног закона, бр. 110-00-00681/2007-14 од 17. јула 2007. године.). Члан 317, ст. 3, односи се на процену споразума будућих усвојитеља и родитеља (старатеља) и прописује да се избор будућих усвојитеља не врши ако усвојитељи и родитељ, односно старатељ детета, споразумно изврше избор и ако орган старатељства процени да је такав споразум у најбољем интересу детета. Орган старатељства треба да процени да ли је родитељ, односно старатељ, означио усвојитеље које добро познаје и за које може навести прихватљиве аргументе да ће се добро старати о детету у његовом најбољем интересу. Орган старатељства цени да ли усвојитељи имају општу подобност за усвојење и посебну подобност у односу на конкретно дете што, у овом случају, подразумева и висок степен њихове етичности. Неетичним се сматра понашање свих лица која са позиције своје професије или радног места стичу предност за усвојење конкретног детета јер им је пре него другима позната чињеница рођења детета или намера родитеља да дају сагласност за усвојење. Неетично се понашају и запослени у центрима за социјални рад који дају информације о деци и родитељима дече са намером да одређене особе ван стручне процедуре стекну предност за усвајање детета. Уколико је споразум закључен у циљу избегавања законске процедуре усвојења, орган старатељства би имао обавезу да поднесе тужбу за заштиту права детета, односно за лишење родитељског права, а у складу са чл. 263 и 264 Породичног закона.

У мишљењу се наводи да, како се у овом случају ради о „отвореном усвојењу које подразумева одржавање личних односа између детета и

његових родитеља и изградњу његовог личног и породичног идентитета у складу са биолошким пореклом“, орган старатељства је дужан, сходно чл. 313, ст. 3 Породичног закона, да препоручи родитељима и означеним усвојитељима да се укључе у психо-социјално саветовање јер се одговорност њихове одлуке проверава и везано за могућност остваривања суштински „двојног родитељства“. По Породичном закону не постоји право на одржавање личних односа са родитељима након заснованог усвојења, из чега произилази да наведено мишљење није у складу са законом. Међутим, оно може представљати смерницу за будуће измене закона у овој области. Уколико би закон регулисао споразум о комуникацији након заснованог усвојења и права и обавезе страна у споразуму, постојала би могућност избора између отвореног и затвореног концепта усвојења и потпунија заштита дететовог права на (благовремено) сазнање порекла.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Због уочених злоупотреба у пракси, које су везане за могућност родитеља да одреде усвојоце детету, појавила су се мишљења да чл. 95, ст. 2 Породичног закона треба укинути. Такав корак би представљао корак назад у достигнутом нивоу права свих учесника у поступку усвојења. Рећи да неко решење није добро и да не може да се реализује у пракси због тога што се појављују људи који се труде да изиграју слово закона значило би потребу преиспитивања целокупног правног система и укидања више одредаба различитих закона због њиховог непоштовања и недоследног примењивања. Модернизацију и либерализацију породичних односа пратиће и либерализација усвојења на тај начин што ће затворенији модел постепено уступати место отворенијим процедурама.

Противници отвореног усвојења истичу могућност злоупотреба и комерцијализације родитељства, као и смањење мотивисаности усвојитеља да усвајају децу услед смањене могућности да се дете потпуно инкорпорира у њихову породицу због присуства биолошких родитеља. Међутим, искрен однос и истина представљају предуслов за здраву основу на којој се може градити квалитетан, пре свега међуљудски однос, а затим и однос који ће верно подражавати родитељски однос у својој форми, а у садржини можда бити и квалитетнији од већине односа који постоје између биолошких родитеља и њихове деце. Крвно сродство није нужно претпоставка квалитетне комуникације, љубави, разумевања и поштовања. Баш као што усвојоци желе да сазнају што више информација о породичној историји биолошких родитеља, њиховом здравственом стању или степену образовања, тако би и родитељи требало да поседују информације о будућим усвојоцима и да активно учествују у њиховом избору. Управо је то полазна основа концепта отвореног усвојења. Усвојење је посвећење за цео живот, па би обе стране требало да буду сигурне да је ова друга страна неко у кога могу да се поуздају дугорочно. У ситуацијама када се догоди да је детету потребна хитна медицинска интервенција,

коштану срж или срж бубрега могу да обезбеде само крвни сродници, а природни родитељи би били прве особе од којих би се помоћ тражила. Често су мајке младе особе које желе најбоље за своје дете, али то не могу да му пруже. Са друге стране, може се рећи да је она на неки начин креирала породицу за усвојитеље, па би стога било неправедно заувек је одстранити из дететовог и њиховог живота.

Сва истраживања указују да је усвојење најадекватнији и најбољи начин да се збрине дете без родитељског старања јер се детету пружају дом и могућност одрастања у породичној атмосфери. Међутим, ово само уз претпоставку да се поштују права свих учесника у овом поступку, а дете и његови интереси заиста стављају у први план. Отворено усвојење има утемељеност у природно-правној природи родитељског односа, који се не сме игнорисати и поништавати због чињенице да је дете усвојено. У супротном, дете се препушта самовољи и дискрецији државних органа, што значи да се своди на објект – позицију, пуко средство, иако је по природи сврха по себи [Водинелић 1989: 724].

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Европска конвенција о људским правима, Савет Европе, 1950. године, „Међународни уговори“, *Службени лист СЦГ*, 9, 2003.
- Закон о браку и породичним односима, *Службени гласник РС*, 22, 2008.
- Закон о матичним књигама, *Службени гласник РС*, 20, 2009.
- Ковачек Станић, Гордана. *Породично право: њаринерско, дечје и сшарашељско право*, Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду – Центар за издавачку делатност: 2009.
- Ковачек Станић, Гордана. *Право деишеа да зна своје њорекло*, Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност: 1997.
- Ковачек Станић, Гордана. Законодавне промене у савременом родитељском праву Француске и Србије, *Зборник радова*, Правни факултет, Универзитет у Новом Саду, 3, 2004: 144–166.
- Конвенција о правима детета, УН, 1989. године. Међународни уговори, *Службени лист СФРЈ*, 15, 1990; *Службени лист СРЈ*, 4, 1996 и 2, 1997.
- Мишљење о примени члана 95 ст. 2 и чл. 317 ст. 3. Породичног закона, 110-00-00681/2007-14 од 17. јула 2007. године.
- Младеновић, Марко. *Породично право*, Београд: Правни факултет: 1982.
- Породични закон, *Службени гласник РС*, 18, 2005.
- Породични закон Црне Горе, *Службени лист Црне Горе*, 1, 2007.
- Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, 98, 2006.
- Шаркић, Небојша; Младен, Николић. Извршење судских одлука у споровима из породичних односа, *Систем њородичноправне зашшише у Србији*: Зборник радова, Београд: Глосаријум, 2009.
- Svejić Jančić, Olga. Pravo na anonimni porođaj, *Pravni život*, 9, 1998.
- Hrabar, Dubravka. Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Pravni fakultet, 5, 2008.
- O'Leary Wiley, Mary; Amanda L. Baden. Birth Parents in Adoption: Research, Practice, and Counseling Psychology, *The Counseling Psychologist*, XXXIII, 1, 2005.

Siegel H. Deborah. Open Adoption of Infants: Adoptive Parents' Feelings Seven Years Later, *Social Work*, XLVIII, 3, 2003.

Vodinić, Vladimir. Pravo na ljudsko dostojanstvo, *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 5–6, 1989: 713–744.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Конвенција о усвојењу деце, Стразбур, Савет Европе, 1967. доступно на:

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/058.htm>

Ревидирана Европска конвенција о усвојењу деце, Стразбур, Савет Европе, 2008. Дос-
гупно на: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/202.htm>

Семейный Кодекс Российской Федерации: <http://www.consultant.ru/popular/family/>

Arizona Revised Statute, доступно на: <http://www.azleg.gov/ArizonaRevisedStatutes.asp>

California Family Code: <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=fam>

California Welfare And Institutions Code: <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=wic>

Child Welfare Information Gateway, *Postadoption contact agreements between birth and adoptive families*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau, 2011. Достапно на:

http://www.childwelfare.gov/systemwide/laws_policies/statutes/cooperative.pdf

http://www.adoption101.com/open_adoption.html

http://www.echr.coe.int/ECHR/Homepage_En/

Connecticut General Statutes: доступно на <http://www.cslib.org/psaindex.htm>

Delaware Code, доступно на <http://delcode.delaware.gov/>

District of Columbia Official Code: доступно на:

<http://government.westlaw.com/linkedslice/default.asp?SP=DCC-1000>

Florida Statutes, доступно на:

<http://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/?CFID=38662896&CFTOKEN=57361077>

Indiana Code, доступно на: <http://www.in.gov/legislative/ic/2010/>

Louisiana Children's code, доступно на: <http://legis.la.gov/lss/lss.asp?folder=71>

Maryland Code-Family Law, доступно на: <http://law.justia.com/codes/maryland/2010/family-law/>

Massachusetts General Laws, доступно на: <http://www.malegislature.gov/Laws/GeneralLaws/>

Minesota Statutes, доступно на: <https://www.revisor.leg.state.mn.us/statutes/>

Missouri Revised Statutes, доступно на: <http://www.moga.mo.gov/statutes/statutes.htm>

Montana Code Annotated: http://data.opi.mt.gov/bills/mca/..%5Cmca_toc%5Cindex.htm

Nebraska Revised Statutes: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=ccflpubs>

Nevada Revised Statutes: <http://www.leg.state.nv.us/nrs/>

New South Wales Adoption Act: http://www.austlii.edu.au/au/legis/nsw/consol_act/aa2000107/

New Hampshire Revised Statutes: <http://www.genecourt.state.nh.us/rsa/html/indexes/default.htm>

New Mexico Statutes Anotated, доступно на: <http://www.adoptioninstitute.org/policy/polopen5.html#newmex>

New York Social Services Law, доступно на: http://law.onecle.com/new-york/social-services/SOS0383-C_383-C.html

NY Code – Domestic Relations: <http://codes.lp.findlaw.com/nycode/DOM>

North Carolina General Statutes: <http://www.ncleg.net/gascritps/Statutes/StatutesTOC.pl>

Ohio Revised Code: <http://codes.ohio.gov/orc>

Oklahoma Statutes: <http://www.oklegislature.gov/osstatuestitle.html>

Oregon Revised Statutes: <http://www.leg.state.or.us/ors/>
 Pennsylvania Cons. Statutes: <http://www.legis.state.pa.us/WU01/LI/LI/CT/PDF/23/23.PDF>
 Queensland Adoption Act 2009: доступно на: <http://www.legislation.qld.gov.au/LEGISLTN/ACTS/2009/09AC029.pdf>
 Revised Code of Washington: <http://apps.leg.wa.gov/RCW/>
 South Australia Adoption Act 1988: доступно на: <http://www.legislation.sa.gov.au/LZ/C/A/ADOPTION%20ACT%201988/CURRENT/1988.90.UN.PDF>
 South Dakota Codified Laws: доступно на: <http://legis.state.sd.us/statutes/DisplayStatute.aspx?Statute=25-6&Type=Statute>
 South Carolina: <http://www.scstatehouse.gov/code/statmast.php>
 State of Rhode Island General Laws: <http://www.rilin.state.ri.us/statutes/>
 Tennessee Annotated Code: <http://www.lexisnexis.com/hottopics/tncode/>
 Texas Family Code: <http://law.onecle.com/texas/family/chapter161.html>
 The Alaska Statutes: доступно на: <http://www.legis.state.ak.us/basis/folioiproxy.asp?url=http://www.legis.state.ak.us/cgi-bin/folioisa.dll/stattx10>
 Uniform Adoption Act: <http://www.law.upenn.edu/bll/archives/ulc/fnact99/1990s/uaa94.htm>
 Vermont Statutes: <http://www.leg.state.vt.us/statutes/chapters.cfm?title=15>
 Victoria Adoption Act 1984: доступно на: <http://www.findandconnect.gov.au/vic/objects/pdfs/1984%20Adoption%20Act.pdf>
 West Virginia Code: <http://www.legis.state.wv.us/WVCODE/Code.cfm>
 Wisconsin Ann. Statutes: <https://docs.legis.wisconsin.gov/statutes/statutes/48/XIX/925>
 Western Australia Adoption Act 1994: доступно на: http://corrigan.austlii.edu.au/au/legis/wa/consol_act/aa1994107/

Review paper

CHOICE OF CONCEPT ADOPTION IN TERMS OF PROTECTING THE RIGHT OF THE CHILD TO KNOW ITS ORIGIN

by

ANA ČOVIĆ

Institute of Comparative Law
41 Terazije Street, Belgrade, Serbia
E-mail: tankosicana@yahoo.com

DRAGAN ČOVIĆ

Belgrade Metropolitan University
63 Tadeuš Koščuško Street, Belgrade, Serbia
E-mail: covic.dragan@gmail.com

SUMMARY: Protection of children without parental care and choosing the forms through which it is implemented makes a very delicate task. Professional bodies and persons in the area of the child care, in addition to expertise and professionalism, must have ability to adequately assess all the circumstances of each case and participants in it. Adoption is considered the best way to provide the child growing up in a family environment, because, as opposed to foster care and guardianship, it is characterized by durability. Adoption provides the child growing up in family and domestic environment. This right of the child is recognized in international law and comparative legislation and its implementation is not a matter of good will of the state and potential individuals (e.g., adoptive parents). However, the question is whether in the process of adoption and later

in life, one of the fundamental rights of every man, the right of the child to know his or her origin, is violated. This is exactly the bone of contention between supporters of closed and open procedures. Comparative analysis of the solutions and decisions of the European Court of Human Rights in the area will try to answer to the question whether the prevailing concept of closed adoption provides complete protection of all rights of the child or the protection of certain rights is done at the expense of violation of others.

KEYWORDS: Closed adoption, open adoption, child rights, child without parental care